

tantum. *Notionalis*, si excipias entia artefacta et idealia, licet plerumque non adaequet realem, quia intima constitutio seu natura physica rerum communiter nos latet, attamen nequit pariter dici esse *nomen* dumtaxat, aut aliquod inventum scholasticorum, cum notae genericae et specificae per quas exhiberi solet, a parte rei fundamentum agnoscunt. Sic e. g. essentia hominis per *animal rationale* expressa, quamvis forte sit inadaequata, est nihilominus objective etiam realis.

21. Atque hic componendae sunt assertiones veterum et recentiorum philosophorum. Isti enim indiscriminatim contendunt, essentias rerum mutari posse et pendere a nostro conceptu, quod verum tantum erit de essentia notionali, quando est inadaequata, cui quandoque aliud forte constitutum addendum foret, ut entia possent distingui: illi vero indiscriminatim contendebant, essentias esse immutabiles, necessarias, aeternas, etc. Hoc verissimum est de essentia reali et metaphysica, accepta nempe pro sola convenientia notarum in abstracto spectata, juxta modum in praecedentibus numeris 16. 17. 18. et 19. ad 3^m expositum: minime autem de essentia notionali et physica seu existente. Deus enim, quamvis non poterat notas repugnantes conjungere, poterat tamen tale determinatum ens producere vel non producere, hunc vel illum perfectionum gradum illi tribuere, juxta diversos fines suae divinae sapientiae.

22. Quaeri etiam solet a philosophis, num *existentia* addat aliquid *essentiae* rerum. Verum hic opus est distinctione et omnis disputatio evanesceat. Si enim *essentia* consideretur in abstracto et pro sola possibilitate seu convenientia, qua proprietates rei, ut tales, sunt compossibiles praescindendo ab existentia, tunc certum est, existentiam esse plus quam solam essentiam et possibilitatem, sicut *esse* est plus quam *non esse*. Quod si essentia accipiatur pro ipsis proprietatibus quae *actu* naturam entis physici constituunt, tunc nulla est ratio distinguendi essentiam istam actualem ab *existentia*, quasi nempe haec esset entitas quaedam realis, seu forma superaddita essentiae. Etenim optime intelligo, ens aliquod existere, dummodo ejus proprietates essentiales in rerum ordine ponantur, seu reducantur ad actum. Unde compositum ex *essentia actuali* et *existentia* est tantum metaphysicum; haec enim duo ratione nostra dumtaxat distinguuntur. Quod vero existentia sit contingens, mutabilis, etc. essentia autem necessaria, immutabilis, etc. id explica-

tur ratione diversi status, ad quem hujusmodi expressiones referuntur.

ARTICULUS III.

DE SUBSTANTIA, SUBSISTENTIA, SUPPOSITO ET PERSONA.

23. Reflexione adhibita super conceptus nostros objective reales, satis claram et distinctam *substantiae* et *modi*, seu *qualitatis* vel *accidentis* notionem comparamus. Animum nostrum diversarum affectionum suarum subjectum esse, et ab ipsis, saltem determinate acceptis, in existendo independentem, evidenter cognoscimus: ille enim semper est idem; istae diversas vicissitudines subeunt, et ab illo sejunctae, velut per se existentes concipi nequeunt. Idem dicatur de globulo e. g. eburneo, cujus materia semper remaneret eadem, quamvis figura, color, magnitudo, etc. continuo mutarentur: ergo animus noster e. g. et materia illius globuli a proprietatibus indicatis in existendo non pendent. Aliud igitur est, quod *per se* existit, nec indiget alio cui inhaereat, et *substantia* dicitur, quam proinde recte definies: *ens reale per se, seu in se existens, non indigens alio, cui inhaereat velut subjecto*: aliud est, quod *non existit nisi in alio, tamquam subjecto*: et dicitur *modus, modificatio, qualitas, vel accidens*. Definitio haec *substantiae*, ex ipsa genesi hujus notionis deprompta, indicat conceptum istum subjective et objective realem esse et universalissimum, optimeque determinantem, quid sit *substantia* per oppositionem ad *accidens*. Hinc parum moramur refellere definitiones alias non satis accuratas, sed potius indicando prius aliquid de qualitatibus secundariis, seu accidentibus corporeis, respondebimus postea difficultatibus illis, sive calumniis, quas Loke (1) aliique contra doctrinam de substantiis congerunt (2).

(1) *Sur l'entendement humain*, liv. 2. ch. 23. §§. 1. 2. Item *Condillac, Traité des sensations*, 2. part. ch. 7. §§. 21. 22.

(2) Data a nobis *substantiae* definitio, licet tantum se habeat per oppositionem ad *accidens*, universalissima est, et vel ex indirecta, quod eam constituens in *existere per se*, seu *in se*, ad exclusionem subjecti cui inhaereat, Deum ipsum, cui etiam proprium est *per se* seu *in se* existere, sub se complectatur. Qui vero *substantiam* definiunt, quod sit *subjectum accidentium, subjectum inhaesionis, subjectum perdurabile et modificabile*; vel cum Cartesio: *Res illa, cui insunt formae sensibiles et attributa*; denomi-

24. Qualitates istae, ut alias monuimus (1) vocantur proprietates *secundariae* per oppositionem ad *primarias*. Eas in corporibus esse quid *absolutum*, docuerunt scholastici; recentiores vero philosophi dicunt, eas formaliter spectatas tantum in mente nostra versari, ac proinde esse *relativas*: in objectis vero non haberi nisi aptitudinem ad talem sensationem in nobis excitandam, quod de coloribus et sono certissimum est. Nam et in iride, et in prisma e crystallo confecto, non immutata objecti natura et proprietatibus, sed pro sola diversitate reflexionis lucis, septem diversi colores exhibentur; et tota ratio diversitatis sonorum a diversa undulatoria aëris concitatione, tam in instrumentis chordarum, quam pneumaticis dependet; adeo ut, sublata omni luce et aëre, nullus amplius color et sonus superesset. Quidquid sit hac de re, indubitatum tamen haberi debet, has proprietates secundarias, licet naturaliter nequeant existere, nisi in subjecto cui inhaerent, nihilominus virtute divina posse existere etiam sublata substantia seu subjecto; quod vel ex eo tantum principio: *Quod potest inferior, potest superior*, suadet. Si enim proprietates istae sunt *absolutae*, Deus virtute sua supplebit defectum subjecti inhaesionis; si vero *relativae*, producet in sensibus nostris easdem impressiones, quas prius producebat substantia, quae supponeretur amplius non esse.

25. Opponunt. Nos prorsus ignoramus, quid sit substantia; ergo inutilis est quaestio.

Resp. *Dist. ant.* ignoramus, in quo consistit aliqua determinata substantia, *conc.* per oppositionem ad accidens, seu qualitatem, *nego ant. et conseq.* Quando in objectis apprehendimus proprietates, quae *per se* existere nequeunt, recte infertur, debere adesse aliquid cui insint; secus existerent in nihilo: quod enim *per se*, seu *in se* existere nequit, existat necesse est in alio, et hoc aliud *substantiam* dicimus, ac proinde

nationem *substantiae* a Deo excludunt, cum Deus proprietates accidentales, formas sensibiles et modificationes in se non admitat, nec possit admittere. Similiter qui dicunt: *Substantia est ejus, quod est aut fit subjectum primum ita existens; ut intrinsecus a nullo pendeat*; videntur a substantia ipsam necessitatem divinae conservationis et concursus hac eorum definitione exclusisse. Tandem, non solum Deum, utpote immutabilem, sed et materiam, utpote inertem, non esse substantiam, ex hac alia, definitione sequeretur, juxta quam substantia dicitur *ens quod principium suarum mutationum in se continet*.

(1) *Logicae* part. 2. art. 8 n. 72. Urgent. II.

de intelligimus quid sit, per oppositionem ad accidens licet in casu particulari, intrinsecam objectorum naturam ignorando, non valeamus determinare, quinam sit ille character seu constitutivum, per quod substantia e. g. eburis differat a substantia ferri. Vide Gerdil (1).

Instant I°. Substantia non est nisi complexio qualitatum, ignota ratione coëxistentium; ex quo enim assueti simus concipere rei qualitates ut in alio existentes, excogitata fuit *substantia*, seu subjectum earum. Ita rursus Loke (2).

Resp. *Nego ant. et probat.* Ex fundamento constat, notionem hanc esse objective realem, utpote desumptam ex positivis et realibus ideis objectorum. Non igitur subjectum hoc seu substantia consuetudine asseritur, non veluti somnium quoddam fingitur, non est quid penitus ignotum, non mera vox, non denique complexio qualitatum ignota ratione coëxistentium, ut recte concludit Baldinotti (3):

Instant. II°. Substantia est quid latens in objectis; ergo neque visu neque tactu percipitur.

Resp. *Transeat* totum. Sensus utique non se extendunt ultra externam objectorum superficiem, sed tamen praebent occasionem, ope reflexionis ad diversas sensibiles affectiones earumque comparationis, delegendi aliud esse, *quod existit per se*, seu *in se*, aliud *quod inhaeret subjecto*. Ex hoc autem non sequitur notionem *substantiae* esse dumtaxat abstractam et genericam; ex iisdem enim motivis deducitur, eam in unoquoque particulari objecto adesse.

Neque demum timendus est progressus in infinitum, quasi nempe substantia, rerum qualitates sustinens, egeret alio, a quo sustineretur, et hoc iterum alio, et sic in infinitum. Nam quod ponitur *per se*, seu *in se existere*, simul ponitur nullo alio egere, a quo velut a subjecto sustineatur. Nec proinde quidquam valet fabula elephantis terram sustentis (qui a testudine et haec rursus ab aliqua alia re, et sic deinceps sustineri supponeretur), a Loke excogitata, ad contemptum dumtaxat huic doctrinae conciliandum.

26. Non sequitur pariter, et quidem multo minus quod

(1) *Dissertazione sull' esistenza di Dio è l' immaterialità delle nature intelligenti* §. 2. Operum edit. Roman, t. II.

(2) *Loc. cit.* liv. 4. ch. 6.

(3) *Metaph. gener.* cap. 1. §. 35.

vult Kant (1), scilicet, notionem hanc ita esse opus rationis nostrae, ut per anticipationem, et ante omnem de rebus experientiam habeatur. Ex eo enim quod sit constans, absolute universalis, et omnem objectorum cognitionem, nulla habita ratione differentiae eorundem proprietatum, comitetur, hoc unum tantum fluit; eam nimirum notionem exhibere aliquid, quod salva natura rerum nequit ab ipsis abesse, minime autem, eam esse ab objectis omnimode independentem. Idque vel ex eo falsum esse sufficienter apparet, quod non sit haec notio adeo constans (quod tamen deberet esse si tantum ex subjectiva rationis comparatione et a priori oriretur), ut in hypothese quoque nullius objectivae rerum earumque proprietatum realitatis ac existentiae, adhuc in mente remaneat, et a conceptu objectorum separari nequeat: *nihilum* enim, nullum subjectum postulat, et soli *conceptus* rerum earumque proprietatum, praeter mentem percipientem alio subjecto non egent; proprietates autem objectorum accidentales et variabiles possunt saltem *per substitutionem*, ut ajunt, ab animo spectari absque earum subjecto, seu substantia (2). Similiter si substantiam per solam, ut ita dicam, *perseitatatem* apprehendas, ejus notio non ita accidentalium proprietatum conceptui sociatur, ut nullam valeas apprehendere substantiam, quae ipsis non sit subjecta. Praeterea falsum est, notionem substantiae (nisi eam generice velis spectare) nulla ratione variari, habito respectu ad differentiam proprietatum diversorum objectorum. Etenim si in objectis distinctis ac diversis fuerint proprietates praesertim constantes, habita ratione earum naturae et per se oppositae; evidens est substantias seu subjecta quoque eorum esse oppositae et diversae naturae, cum capacitates oppositarum pro-

(1) *Introductio ad criticam ration. purae.* §. 2.

(2) Frequenter fieri solet, ut rei alicujus singularis determinatas proprietates e. g. determinatam figuram, colorem, extensionem, etc. licet accidentales sint, apprehendamus quasi *per se* existerent, supplendo mentaliter, seu substituendo aliquid aequivalens subjecto, quod excludimus. Tunc vero ut patet, *conceptus accidentium* a conceptu *substantiae* separatur *per substitutionem*, haud secus quam conceptus e. g. divinae substantiae a conceptu *accidentium*, quibus illa non subicitur. Hoc forte posset etiam ostendi ex universali alicujus accidentalis proprietatis conceptu; nam etiam in hoc casu, *accidens* absque respectu ad subjectam *substantiam* apprehenditur.

prietatum, aequae ac ipsae proprietates, in subjecto ejusdem naturae simul consistere nequeant.

27. Substantia itaque relate ad entia creata, est subjectum illarum proprietatum, quae per se non existunt. Verum distinguendum est subjectum *inhaesionis* seu *sustentationis*, quod scilicet ita praerequitur ad aliud, ut hoc sine illo nec fieri, nec existere possit e. g. marmor relate ad lineamenta alicujus figurae, a subjecto *adhaesionis* seu *informationis*, quod quidem in se recipit aliud, et ad hoc a natura ordinatur, non tamen ita necessario praerequitur ad illud, ut hoc sine illo fieri aut existere non possit. Tale subjectum est corpus nostrum relate ad animam, quae in illo naturaliter recipitur illudque informat, tamen sine illo creari et existere potest.

Distinguenda est quoque substantia *completa*, quae scilicet ad aliud non ordinatur e. g. Angelus, arbor, etc. ab *incompleta*, ea nempe, quae licet in ordine substantiae, ut ajunt, omnia habeat, ut *per se* seu *in se* existere queat, tamen spectata ejus natura ordinatur ad aliud, cum quo tamquam subjecto adhaesionis physice conjuncta, tertium quid completum, seu *compositum substantiale* efformat. Talis substantia est e. g. anima humana, quae licet per se existere possit, naturaliter tamen ordinatur ad physicam unionem cum corpore et ad constituendum compositum istud substantiale, quod vocamus *homo*.

28. *Subsistit* ens aliquod, quod ita per se existit, ut nullo alio in suis operationibus egeat principio. Hinc *Subsistentia* a nonnullis definitur: *Modus ille existendi, qui naturam entis reddit sui ipsius propriam, et adaequatum principium suarum operationum.*

Modum huic existendi in entibus rationalibus, uti nos sumus, clare percipimus, ex eo quod operationes quasdam iis, a quibus ponuntur, exclusive ad quodcumque aliud ens tribuamus: unde patet notionem *subsistentiae* esse objective realem. Subsistentia entis rationalis vocatur *Persona* vel *Suppositum*; irrationalis vero *suppositum* simpliciter. Definitionem personae et suppositi habebis, si definitioni subsistentiae addas vocem *rationalis* vel *irrationalis*. Relate ad entia inanimata definitionem suppositi non ita accipies, ac si principium intrinsecum activum illis tribueremus, sed tantum quod, posita determinatione extrinseca, quidquid ab ipsis vel mediantibus ipsis fit, tamquam in su natura completis, possit et debeat *denominative* attribui.

29. Variæ definitiones personæ, quæ solent adferri, plerumque rem obscuriorem efficiunt; nostra videtur ab hac labe immunis: hinc enim facile intelligitur, quare nec anima nec corpus humanum, ut separata, constituent *personam* hominis; quia scilicet separata non formant compositum humanum, quod sit *sui juris*, et *adaequatum principium suarum operationum*; unde actiones individui ita sint *elictive* et *denominative* ejus, ut alteri non tribuantur, quia nempe est *adaequatum principium suarum operationum*. Verum notio ista *personæ* est in communi, quam S. Thomas (1) vocat *individuum rationale*, et distinguit a significatione *personæ divinæ*, quæ juxta ipsum est *relatio originis subsistens*, cum in Deo *relatio* sit realiter ipsa *essentia*.

Porro ex hac animadversione S. Thomæ patet, quod si quis vellet communi illa, quam post Boëtium tradunt scholastici, personæ definitione uti, dicendo: *Naturæ rationalis individua substantia*, diligenter necesse est observet sequentia: 1°. Definitionem non cadere in vocem *substantia*; secus persona non esset modus determinatus naturæ entis rationalis, sed formaliter ipsum ens. 2°. Vocem *individua* quæ constituit seu exprimit definitum, non ita accipiendam esse, ac si ipsa singularitas, seu notæ illæ, per quas natura rationalis fit individua, constituerent *personam*. Quamvis enim naturaliter et ordinarie evenit, ut ubi est singularitas naturæ rationalis per individuantes notas determinata, ibi quoque sit *persona* seu modus ille, quo natura fit *sui juris* et *adaequatum suarum operationum principium*, hic tamen non constituitur per illas, cum e. g. anima nostra et corpus post separationem remaneant substantiæ singulares per individuantes notas determinatæ, quin tamen sint vel constituent ut diximus, *personas*. Praeterea, si definitio hæc ita non intelligatur nullatenus potest adhiberi dum sermo fit de divinis personis, vel de angelis, cum in Deo nullæ sint; in angelis, vero notæ individuantes, etiam spirituales, difficile admodum supponi queant.

30. Nos personam creatam in concreto spectando, id est, tamquam naturam rationalem sui juris, forte nunquam quaereremus, an distinguatur realiter a *natura*, nisi mysteria Fidei occasionem dedisset. Ex Fide enim scimus, posse in creatis virtute divina personam separari a natura. Etenim in Christo Domino duæ sunt naturæ perfectæ, divi-

[1] I. parte, quaest. 29, art. 4.

na nempe et humana, et una tantum persona filii Dei; ergo natura humana in Christo caret persona humana, supplente ejus vices persona divina; ergo in creatis persona distinguitur, saltem *realiter modaliter*, a natura: secus non possent separari.

Hac veritate supposita, quaeritur in quonam reponi debeat personalitas creata, ut scilicet concipi queat, quomodo natura integra permaneat, licet propria persona spoliatur. Duæ sunt hac super re in scholis sententiæ: prima tenet, personalitatem spectandam esse ut *entitatem* quamdam *modalem positivam*, quæ naturæ adjecta eam reddit completam et alteri incommunicabilem, quæque tamen, utpote *modalis*, potest separari, integra manente natura, Altera docet, personalitatem concipi posse per *meram negationem*, sive *defectum unionis cum ente perfectiore*: hinc natura creata, ex quo ita non uniatur, constituitur in propria persona sive sui juris, et alteri incommunicabilis; si vero uniatur, desinit esse *sui juris*, sive amittit suam personalitatem. Utraque sententia suos habet fautores: secunda probabilior et difficultatibus solvendis aptior esse videtur. Ex eo autem, quod in hac secunda sententia *modus* concipiendi, quo persona valeat separari a natura, sit *negativus*, minime potest inferri, ipsam personalitatem *objective* et *in concreto* spectatam, esse pariter quid *mere negativum*: nam revera esse ita constitutam aliquam naturam, ut sit *sui juris*, est quid plus, quam non esse ita constitutam.

ARTICULUS IV.

DE RELATIONE IDENTITATIS, SIMILITUDINIS, DISTINCTIONIS; NEC
NON DE COMPOSITO, SIMPLICI, UNO, ALISQUE
CUM HIS CONNEXIS

31. Advertendum est in primis, *Relationem* solere dici proprietatem entis extrinsecam, quatenus nimirum non concipitur enti competere in se, seu absolute spectato, sed semper cum respectu aut per comparisonem ad aliud ens, vel ad aliud saltem suimetipsius statum. Quod si quis cum Locke vellet intelligere, relationem ita esse proprietatem entis *extrinsecam*, ut etiam ipsum fundamentum relationis seu, ut ajunt, *ratio fundandi*, esset semper quid extrinsecum, istud aperte negaremus. Nam apprime distinguenda est duplex relatio-